

LA DIVULGACIÓ DE LA NORMATIVA ALS MITJANS DE COMUNICACIÓ COM A LÍNIA DE RECERCA

Daniel CASALS I MARTORELL
Universitat Autònoma de Barcelona
Mar MASSANELL I MESSALLES
Universitat Autònoma de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans

A tots aquells que han contribuït a preservar el nostre tresor lingüístic de la millor manera possible: compartint-lo a balquena

1. INTRODUCCIÓ

Els mitjans de comunicació de massa contemporanis dels territoris de parla catalana han inclòs els coneixements lingüístics, sobretot normatius, entre els temes que han tractat, cosa que obeeix a una demanda social. La resposta a l'interès per aquest tipus de contingut es concreta en seccions de divulgació de la normativa i d'altres coneixements sobre llengua que els mitjans escrits i audiovisuals han difòs. L'alt impacte que el sector de la comunicació té en l'audiència i la responsabilitat social que assumeix en l'educació del públic justifiquen que existeixi i es desenvolupi una línia de recerca en humanitats que s'ocupi d'analitzar els trets que caracteritzen les seccions esmentades i la funció que fan aquests espais, els quals han estat i són presents, d'una manera sostinguda, durant el segle xx i començament del XXI, a la premsa, la ràdio i la televisió, amb independència de l'estatus legal de l'idioma.

L'objectiu de l'article que el lector té a les mans és donar notícia d'aquesta línia de recerca sobre l'extensió social de la normativa als mitjans de comunicació de massa. Aquesta presentació s'estructura en sis apartats. El primer en fixa l'objectiu; el segon exposa el marc teòric en què s'ha enquadrat la investigació en aquesta matèria; el tercer n'indica l'objecte d'estudi; el quart detalla els recursos humans i materials que s'han posat al servei del desenvolupament d'aquesta línia; el cinquè recull els resultats que se n'han obtingut en forma de trobades acadèmiques i publicacions, i el sisè apartat, que tanca l'article, apunta una reflexió final.

2. MARC TEÒRIC

La recerca en aquesta línia s'ha dut a terme dins del paradigma de l'*ecologia de les llengües*, formulat per Haugen (1972), un marc que considera l'estudi del llenguatge en relació amb el context en què s'usa (veg. també Vandenbussche / Jahr / Trudgill (ed.) 2013; Eliasson 2013) i que s'ha aplicat a diverses llengües (Deumert / Vandenbussche (ed.) 2003). Més específicament, el model teòric en què s'enquadra el desenvolupament d'una línia de recerca sobre la difusió de la normativa per part dels mitjans de comunicació escrits i audiovisuals és la teoria de l'estandardització lingüística establerta per Haugen (1983) i introduïda al nostre país fonamentalment per Lamuela (1994) i Bastardas (1996). Aquest marc conceptual postula que el procés planificat per a l'assoliment d'una varietat estàndard s'estructura en quatre fases. La primera, que s'anomena *selecció de la varietat o de les varietats base*, s'ocupa de determinar els dialectes a partir dels quals cal construir aquesta varietat supradialectal per als usos formals. La segona fase, que es designa amb el terme *codificació*, consisteix a fixar les formes ortogràfiques, gramaticals i lèxiques de la varietat que és objecte d'estandardització. Quan aquesta operació la du a terme l'acadèmia, s'anomena *normativització o codificació normativa*. A més de la transmissió a la societat, per part de diferents agents, del coneixement de la codificació que s'ha establert a la segona etapa, la tercera fase, que pren el nom de *vehiculació*, preveu de situar, amb decisions polítiques i administratives, la varietat codificada en diferents àmbits d'ús que abans estaven ocupats per l'estàndard d'una altra llengua (Bastardas 1988: 192), alhora que fomenta l'ús de la varietat en procés d'expansió. És en aquesta tercera fase, que també s'anomena *d'extensió del coneixement i de l'ús*, que se situen els espais dels mitjans de comunicació que hem pres com a objecte d'estudi. Finalment, la quarta etapa, l'*elaboració*, s'ocupa de proveir de terminologia i d'estils específics cada sector en què s'ha introduït o reintroduït la varietat objecte d'estandardització (veg. Haugen 1987; Lamuela 1994: 141). Val a dir que aquestes quatre etapes no es manifesten d'una manera seqüencial estricta, sinó que se superposen (Pillière / Lewis 2018).

3. OBJECTE D'ESTUDI

Des de l'establiment del corpus normatiu fundacional de la llengua catalana durant el primer terç del segle xx s'han anat succeint les seccions sobre aquest idioma als mitjans de comunicació de massa. Aquest fet va començar a la premsa, que en el moment de promulgació de les *Normes ortogràfiques* (1913) era l'únic representant del sector esmentat. S'hi va sumar la ràdio, apareguda a Catalunya el 1924 amb la sortida en antena d'EAJ-I Ràdio Barcelona. I, durant la segona meitat del segle xx, la televisió es va afegir a la divulgació de coneixements lingüístics. Quantitativament, la premsa és el mitjà que més seccions ha dedicat a la llengua catalana, no solament perquè és el que compta amb més anys de vida d'ençà de la sortida del corpus normatiu, sinó també perquè hi ha hagut i hi ha un gran

nombre de capçaleres que n'hi insereixen i que arriben fins a l'època actual, en què també hem de comptar la premsa de proximitat i la premsa digital, com posa de manifest la columna «Ras i curt» (2019), de *VilaWeb* (Badia, en premsa).

Els mitjans de comunicació han presentat els espais de temàtica lingüística tant en formats informatius com d'opinió i també d'entreteniment. Si ens remuntem als inicis de la divulgació del codi normatiu, és obligat d'esmentar les «Converses filològiques», una columna monologada que Pompeu Fabra va inserir a *La Publicidad / La Publicitat* entre 1919 i 1928, en la qual exposava la doctrina normativa amb el propòsit d'estendre-la i fer-la entendre als lectors (Fabra 2010; Argenter 2018). Tal com es va esdevenir amb les «Converses filològiques», en un nombre significatiu de casos els articles sobre llengua publicats a la premsa i signats per un mateix autor s'han recollit en volums —i fins i tot s'han arribat a reeditar en més d'una ocasió— per a facilitar-ne la visió de conjunt i evitar-ne la dispersió.

La ràdio dels anys trenta va aportar, a l'acció de difusió de la normativa, les «Converses del Míliu», de Ràdio Barcelona, un espai dialogat i, en gran part, adreçat al públic infantil, que tenia com a objectiu depurar la llengua d'interferències lèxiques del castellà i substituir-les per les alternatives admeses. L'escenificació mateixa d'una lliçó que un professor —Artur Balot— feia a un alumne —el Míliu, que parlava gràcies al locutor i actor ventríloc Josep Torres Vilalta, *Toresky*—, amb els diàlegs corresponents que hi tenien lloc, era un recurs al servei que el contingut arribés més fluidament als oients, objectiu compartit per espais radiofònics posteriors. Al seu torn, la televisió ha presentat aquests continguts amb formats propis de l'entreteniment, tal com ho demostren diversos programes: *Català de primera mà* (1982-1983), de Televisió Espanyola (Casals, en premsa); *Digui, digui!* (1984), publicat per la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya i emès per Televisió de Catalunya (Melcion, en premsa); *El gran dictat*, emès per Televisió de Catalunya entre 2009 i 2016 (Guevara, en premsa), i *Tenim paraula* (2008), d'InfoTV (Romero, en premsa).

Com ja ha estat assenyalat, els espais objecte d'estudi s'han mantingut d'una manera sostinguda durant la història contemporània (Casals 2018: 27-32). Això significa que n'hi ha hagut amb independència de la situació legal que ha viscut la llengua, per bé que la presència d'aquest tipus de seccions s'ha hagut d'adaptar a les circumstàncies sociopolítiques de cada època. Si prenem en consideració els períodes en què l'idioma català ha estat objecte de normalització, podem esmentar com a primer exemple les ja citades «Converses filològiques», de Pompeu Fabra, per a *La Publicitat*, aparegudes majoritàriament durant la Mancomunitat de Catalunya, que va impulsar una política favorable a la llengua catalana. De fet, durant el període esmentat hi va haver capçaleres que van aplicar el corpus normatiu fundacional promulgat fins aleshores, com el mateix diari *La Publicitat*, que el 1922 va passar d'editar-se en castellà a fer-ho en català, tot presentant aquesta llengua d'acord amb les normes ortogràfiques i gramaticals de l'Institut d'Estudis Catalans (Casals / Faura 2018).

Durant la Segona República, en què el català va tenir l'estatus de cooficial a Catalunya, Emili Vallès va escriure articles sobre llengua per al diari *El Matí* (Solà 1977: 93), en una època en què també s'emeten les ja citades «Converses del Míliu» de Ràdio Barcelona. I entre la Transició i la democràcia actual es va publicar una de les seccions més

llargues de la història, «El llenguatge» (1976-1985), d'Albert Jané, al diari *Avui* (Casals 2020a), a més de moltes altres, fenomen que es veia afavorit per la voluntat de normalització lingüística. En aquest darrer període, als espais de premsa s'hi van afegir els de ràdio, com «Qüestions de llengua» dins del programa *De dalt a baix* (1974-1985), de Radio Peninsular de València (Casanova 2018), o *Parlem del català* (1990-1997), de Catalunya Ràdio (Camps 2020), i posteriorment s'hi han sumat els de televisió, com *El gran dictat* (2009-2016), ideat per Xavier Bosch (Guevara, en premsa), o *Català a l'atac* (2012-2013), dirigit per Enric Gomà (Gomà 2020), tots dos emesos per Televisió de Catalunya. Sobretot en aquesta darrera època democràtica, en què la llengua catalana ja és objecte d'ensenyament a l'escola primària i secundària, aquest tipus d'espai tendeix a reforçar els coneixements que transmet, en un primer moment, el sistema educatiu.

En canvi, en les èpoques en què la llengua catalana ha estat objecte de repressió i de restriccions, aquests espais han estat veritables transmissors de coneixements lingüístics en substitució de l'escola. Durant la Dictadura de Miguel Primo de Rivera i de Dámaso Berenguer (1923-1930) es va continuar la publicació de les «Converses filològiques» de Pompeu Fabra. Si considerem el franquisme, s'hi va difondre un bon nombre d'espais de divulgació de la normativa del català. Podem esmentar «Secció filològica» (1956-1960), que Mateu Piguillem va publicar a *Jovenívola* (Massanell 2020); «El hombre por la palabra» (1962-1965), de Francesc de B. Moll, a *El Correo Catalán* (Calafat / Casals 2020); «Aclariments lingüístics» (1966-1970), inserits al setmanari cultural *Tele/estel*, signats primer per Josep Ibàñez Senserrich i després per Albert Jané (Casals / Faura 2015); «Lecciones de catalán para todos» (1969-1975), de Lluís Artigas i Enric Cormenzana, a *El Correo Catalán* (Casals 2008); *Cursos de Catalán* (1969), dirigits per Miquel Arimany a Ràdio Barcelona (Casals / Massanell 2018), i *Dreceres de la nostra llengua* (1973-1975), conduït per Francina Boris i Enric Frigola a Ràdio Girona i escrit per Albert Jané i Pius Pujadas (Casals 2021a), entre d'altres.

Tot i que és una característica que s'observa més clarament en els períodes adversos esmentats, els espais sobre la llengua catalana han estat difosos també per mitjans de comunicació que tenen el castellà com a llengua vehicular. És a dir, que el català tingués un estatus legal restringit no ha estat un impediment perquè els mitjans en difonguessin la normativa. Aquesta circumstància s'ha pogut observar durant el franquisme amb la secció «El hombre por la palabra», que Francesc de B. Moll va escriure durant la primera meitat dels anys seixanta (Calafat / Casals 2020), i en el curs amb dibuixos «Lecciones de catalán para todos» (Casals 2008), ambdós espais inserits a *El Correo Catalán*. I així mateix ha passat a la ràdio amb seccions com els esmentats *Cursos de Catalán* (1969), de Ràdio Barcelona (Casals / Massanell 2018), i les *Lliçons de català* (1975), de Radio Peninsular de Barcelona (Casals 2021b).

Com es desprèn dels estudis que ha dut a terme un equip format per investigadors de diferents universitats, en la història contemporània de la llengua catalana es detecta el fenomen de l'extensió social de la norma lingüística des dels mitjans de comunicació en tots els territoris en què es parla, en els quals, com és sabut, aquest idioma hi té un estatus divers actualment i l'hi ha tingut en el passat. Així, a més dels que ja hem esmentat a Catalunya, al País Valencià podem destacar les «Notes gramaticals» (1932-1933) i el «Curs d'Ortografia Valenciana per correspondència» (1933), de Carles Salvador, a *El Camí*

(Climent, en premsa); els articles (1933-1934) d'Enric Valor a *El Tio Cuc* (Climent, en premsa) i, durant el franquisme, en altres periòdics i emissores valencians (Climent 2020); «Els xiquets i la llengua» (1975-1976), de Vicent Escrivà, a *Las Provincias* (Casanova 2020); *Tenim paraula*, d'InfoTV (2004-2008) (Romero, en premsa); «Pren la paraula» (2016-2018), de Josep Lacreu, a *Levante-EMV* (Mas Castells, en premsa); els articles que Joan Melià i Gabriel Bibiloni van publicar a la premsa balear entre 1970 i 1990 (Calafat, en premsa); *Estira la llengua* (2012-2016), d'Agustí Mas, a Ràdio Nacional d'Andorra (Mas Montroig, en premsa); el «Cours de Catalan» (1961-1965) publicat per Enric Guiter a *Sant Joan i barres*, butlletí del Grup Rossellonès d'Estudis Catalans (Massanell 2022), i el programa «Miques de vida algueresa», conduït per Miquel Serra a Catalan TV de l'Alguer (Serra, en premsa), entre d'altres.

4. RECURSOS

Els recursos econòmics, materials i humans que s'han posat al servei del desenvolupament de la línia de recerca sobre l'extensió social de la norma lingüística als mitjans de comunicació provenen, fonamentalment, del Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània i del projecte de recerca finançat FFI2016-80191-P (AEI/FEDER, UE), amb el títol *Extensió social de la norma lingüística als mitjans de comunicació durant el segle XX*.

4.1. GRUP DE RECERCA EN HISTÒRIA DE LA LLENGUA CATALANA DE L'ÈPOCA CONTEMPORÀNIA

Amb vistes a desenvolupar la línia de recerca sobre la divulgació de la normativa lingüística als mitjans de comunicació, l'any 2009 es va constituir a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) el Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània, impulsat per Daniel Casals i Martorell. Aquest grup va ser aprovat per la Comissió d'Investigació de la universitat esmentada el 30 de setembre de 2009 com un col·lectiu de recerca propi de la UAB i, inicialment, se li va assignar el codi 1931, substituït posteriorment pel 2819. A més de la línia vinculada als mitjans de comunicació, el propòsit general del grup comprèn l'estudi, des d'un punt de vista històric, de la llengua catalana des de la Renaixença fins a l'actualitat.

En la convocatòria d'ajuts de la Generalitat de Catalunya que es va fer pública el 2017, l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (AGAUR) de la Generalitat de Catalunya va reconèixer aquest col·lectiu com a Grup de Recerca Emergent (2017 SGR 1696) i va concedir-li un finançament de 10.000 € per al període que va de l'1 de gener de 2017 al 30 de novembre de 2021. Han format o formen part de l'equip de recerca els professors de la UAB Daniel Casals i Martorell, que n'és el coordinador des de la fundació, Mar Massanell i Messalles i Josep Maria Figueres i Artigues, a més dels joves investigadors Amanda Ulldemolins Subirats, que va elaborar i defensar la tesi doctoral

en el marc del grup, del qual va causar baixa el juliol de 2020, i Pere Giner-Mira, que s'hi va incorporar, l'11 de novembre de 2019, com a beneficiari d'un contracte predoctoral de la Generalitat de Catalunya i que en l'actualitat està enllestit la seva tesi doctoral.

4.2. PROJECTE FFI2016-80191-P (AEI/FEDER, UE)

El finançament per al desenvolupament específic de la línia de recerca sobre l'extensió de la normativa lingüística als mitjans de comunicació va materialitzar-se també amb el projecte subvencionat pel Ministeri d'Economia, Indústria i Competitivitat *Extensió social de la norma lingüística en els mitjans de comunicació durant el segle XX* (FFI2016-80191-P), per al qual es van atorgar 35.000 euros. L'investigador responsable en va ser Daniel Casals i Martorell (UAB), i l'equip de recerca estava integrat per Rosa Calafat Vila, de la Universitat de les Illes Balears; Emili Casanova Herrero, de la Universitat de València, i Josep Maria Figueres i Artigues, de la UAB. Aquest projecte també comptava amb un equip de treball integrat per Mar Massanell (UAB) i pels que aleshores eren estudiants de doctorat Marc Guevara, Georgina Jordana, Amanda Ulldemolins i Álvaro Calero, tots els quals han assolit ja el grau de doctors. Per poder complir amb els objectius de recerca fixats, que s'havien alenit per les restriccions laborals derivades de la covid, el projecte es va beneficiar d'una pròrroga del termini d'execució fins al 29 de juny de 2021. L'informe final de l'activitat d'aquest projecte de recerca va ser avaluat amb la qualificació de molt satisfactori per part de l'Agència Estatal d'Investigació del Ministeri de Ciència i Innovació.

5. RESULTATS

5.1. TROBADES ACADÈMIQUES

En relació amb la línia sobre l'extensió social de la norma lingüística als mitjans de comunicació, el Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània ha promogut i ha organitzat trobades acadèmiques per a la presentació dels resultats dels seus treballs. En destacarem les més significatives. D'una banda, les tres edicions de la Jornada sobre la Divulgació de la Normativa als Mitjans de Comunicació (5.1) i, de l'altra, el Col·loqui Internacional sobre les Seccions de Llengua de la Premsa, la Ràdio i la Televisió (5.2), a més d'altres reunions científiques (5.3).

5.1.1. I, II i III Jornada sobre la Divulgació de la Normativa als Mitjans de Comunicació

La I Jornada sobre la Divulgació de la Normativa als Mitjans de Comunicació, que va tenir lloc a l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) el 17 de desembre de 2014, va ser organitzada pel Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània, el

Departament de Filologia Catalana de la UAB i la Societat Catalana de Llengua i Literatura (SCLL), filial de l'IEC. El comitè científic i organitzador d'aquesta trobada acadèmica estava format per Daniel Casals, Mar Massanell i Mila Segarra, professors de la universitat esmentada. Al cap de tres anys, el 15 de desembre de 2017, també a l'IEC, va tenir lloc la segona edició d'aquesta trobada, organitzada igualment pel Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània, el Departament de Filologia Catalana de la UAB i la SCLL, a més del projecte de recerca FFI2016-80191-P (AEI/FEDER, UE). El comitè científic i organitzador estava format per Daniel Casals i Mar Massanell.

Coorganitzada per les mateixes institucions i col·lectius de recerca, la tercera edició de la Jornada sobre la Divulgació de la Normativa als Mitjans de Comunicació es va celebrar telemàticament el 18 de juny de 2021, a causa de les restriccions derivades de la pandèmia de la covid. Va tenir el mateix comitè organitzador que en l'edició precedent i va comptar amb un comitè científic format per Rosa Calafat, Daniel Casals, Emili Casanova i Mar Massanell, membres del projecte FFI2016-80191-P ja esmentat.

5.1.2. Col·loqui Internacional sobre les Seccions de Llengua de la Premsa, la Ràdio i la Televisió: «La llengua en el punt de mira dels mitjans de comunicació»

Amb l'objectiu d'aportar un punt de vista contrastiu als estudis d'extensió social de la normativa lingüística, el Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània es va proposar l'organització d'una trobada acadèmica que, d'una banda, fos coorganitzada amb grups que tinguessin una línia de treball sobre aquest mateix tema centrat en altres llengües i, de l'altra, que tingués una dimensió internacional perquè comptés amb la participació d'estudiosos que hi aportessin l'anàlisi de casos referits a altres idiomes.

Aquest objectiu es va concretar en el Col·loqui Internacional sobre les Seccions de Llengua de la Premsa, la Ràdio i la Televisió, subtítulat «La llengua en el punt de mira dels mitjans de comunicació». A causa també de la pandèmia de la covid, aquesta trobada acadèmica es va celebrar telemàticament el 14 d'abril de 2021. Va ser organitzada pel Grup de Lexicografia i Diacronia (2017 SGR 1251), també reconegut i finançat per l'AGAUR de la Generalitat de Catalunya; pel Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània (2017 SGR 1696); pel projecte FFI2016-80191-P (AEI/FEDER, UE), i per la SCLL. El Comitè organitzador estava integrat per dos investigadors de cadascun dels dos primers grups: Daniel Casals, Glòria Claveria, Mar Massanell i Dolors Poch. L'esmentada dimensió internacional es va incorporar ja a la composició del comitè científic, integrat per Santiago Alcoba, Rosa Calafat, Daniel Casals, Glòria Claveria, Johannes Kabatek, Carmen Marimón, Mar Massanell, Dolors Poch, Claus Dieter Pusch i Carme Riera. Aquest col·loqui internacional va comptar amb dues conferències: una d'inauguració i una altra de cloenda, que van pronunciar, respectivament, el professor Bernhard Pöll, de la Universitat de Salzburg, i la professora Lola Pons, de la Universidad de Sevilla. Es van programar també tres ponències, set comunicacions i una taula rodona, en la qual van participar divulgadors de les llengües catalana i castellana als mitjans de comunicació i a les xarxes socials.

5.1.3. Altres trobades

A més de les trobades acadèmiques esmentades, el 19 de maig de 2017 va tenir lloc a la Facultat de Filologia de la Universitat de València (UV) la Jornada sobre els Models Lingüístics de la Comunicació Audiovisual, titulada *El Valencià de la Futura RTVV: Reptes i Oportunitats*. Va ser organitzada pels departaments de Filologia Catalana de la UV i la UAB, l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, el Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània i el projecte FFI2016-80191-P. Els comitès científic i organitzador van comptar amb representants dels dos darrers col·lectius de recerca.

Així mateix, Daniel Casals va participar a la Jornada sobre «*La Publicitat*, el gran diari intel·lectual de la Catalunya dels anys vint i trenta», celebrada el 22 de març de 2018 a la Facultat de Ciències de la Comunicació de la UAB, amb la presentació d'una ponència conjunta convidada amb Neus Faura. Igualment, Daniel Casals i Rosa Calafat van fer aportacions sobre la divulgació de la llengua als mitjans de comunicació en el Col·loqui Internacional sobre Premsa Clandestina, que va tenir lloc a la UAB i a l'IEC l'11 de desembre de 2019.

5.2. PUBLICACIONS

La producció de publicacions, promogudes pel grup esmentat, sobre l'estudi de la divulgació de la normativa als mitjans de comunicació es concreta en llibres (5.2.1), monogràfics en revistes (5.2.2) i articles i capítols publicats en revistes i editorials de prestigi de l'àmbit de les humanitats i les ciències socials (5.2.3).

5.2.1. Llibres

En l'apartat dels llibres cal esmentar la trilogia *L'extensió social de la normativa als mitjans de comunicació* (2018), *La premsa, la ràdio i la televisió com a agents difusors de coneixements lingüístics* (2020) i *Els mitjans escrits i audiovisuals com a formadors lingüístics* (en premsa), apareguda en la col·lecció «Biblioteca Milà i Fontanals», de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Aquests tres volums inclouen vint-i-sis estudis monogràfics sobre seccions de llengua difoses pels mitjans de comunicació, fonamentalment durant el segle XX, per bé que n'hi ha alguns casos ja del segle XXI.

5.2.2. Monogràfics en revistes

El Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània va promoure el monogràfic «Premsa clandestina», coordinat per Daniel Casals i Josep Maria Figueres, dins de la revista *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 31 (2020, p. 293-390). Hi va aportar un article de Mar Massanell sobre la columna «Secció filològica», que Mateu Pigüillem havia publicat a *Jovenívola*, el butlletí de l'Orfeó Català; un treball de Rosa Calafat sobre els usos lingüístics a la revista de l'exili *Quaderns d'estudis polítics, econòmics i socials*, i un article de Daniel Casals (2020b) sobre la llengua catalana com a contingut de la premsa a l'exili.

Juntament amb el Grup de Lexicografia i Diacronia, el Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània va promoure el monogràfic *La llengua en el punt de mira dels mitjans de comunicació*, coordinat per Daniel Casals, Glòria Claveria, Mar Massanell i Dolors Poch, dins del número 11 (2021, p. 45-244) de l'*Anuari de Filologia. Estudis de Lingüística*, de la Universitat de Barcelona. Aquest dossier recull onze articles que desenvolupen el concepte de l'extensió social de la norma lingüística a la premsa, la ràdio i la televisió amb mostres de diferents llengües com el català, el castellà, el francès i l'anglès, i fins i tot analitza la difusió de coneixements lingüístics a través de les xarxes socials (Guevara 2021).

5.2.3. Altres capítols i articles

Els resultats de la línia d'investigació sobre la difusió de la normativa lingüística des dels mitjans de comunicació que han dut a terme els investigadors del Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània s'han publicat en revistes d'impacte com *Caplletra. Revista Internacional de Filologia*, en la qual es va inserir un treball dedicat a l'espai *Cursos de catalán* (1969), de Ràdio Barcelona (Casals / Massanell 2018), i *Estudis Romànics*, que va incloure els resultats d'una investigació sobre la secció «Clar i català» (1982-1983), de Joan Fortuny i Escoda, per a la *Hoja Oficial del Lunes de Barcelona* (Casals 2019a). Altres treballs que desenvolupen aquesta línia de recerca s'han publicat en revistes acadèmiques com *Catalan Journal of Communication & Cultural Studies* (Casals 2017), *Tripodos* (Casals 2019b) i *Zeitschrift für Katalanistik* (Casals 2021a).

Així mateix, s'han inclòs capítols de llibre en editorials prestigioses com Publicacions de l'Abadia de Montserrat i Iberoamericana Vervuert. En el volum *El español de Cataluña en los medios de comunicación* (Poch 2019), d'aquesta darrera editorial, s'hi va inserir un treball que analitza contrastivament les aportacions d'Eduard Artells a la revista *Serra d'Or*, entre 1957 i 1971, i les d'Albert Pla a «El català de terrasseta», del diari *Avui*, entre 2009 i 2010 (Casals / Massanell 2019). Podem esmentar també el capítol sobre el butlletí de la Catalunya del Nord *Sant Joan i barres* que Mar Massanell (2022) va publicar en el volum *La brasa d'una llengua. Estudis sobre l'obra literària de Jordi Pere Cerdà*, editat per Jordi Julià i aparegut a les Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

A més de les publicacions referenciades en els apartats precedents, dins del període de vigència del grup s'han defensat quatre tesis doctorals. Una s'emmarca en la línia d'investigació sobre l'extensió social de la norma, atès que estudia l'obra lingüística del gramàtic, literat i traductor Cèsar August Jordana i Mayans (Barcelona, 1893 - Santiago de Xile, 1958), en la qual s'inclouen com a objecte d'estudi els textos sobre llengua que Jordana va publicar en diferents capçaleres. La tesi es titula *La divulgació de la codificació fabriana de la llengua catalana. El cas de Cèsar August Jordana*, és obra de Georgina Jordana i Carreres, va ser defensada el 18 de desembre de 2018 a la UAB i va obtenir la qualificació d'excel·lent *cum laude*. La seva autora va publicar parcialment els resultats d'aquesta recerca doctoral en el llibre *Cèsar August Jordana (1893-1958). Vida i obra lingüística*, publicat per l'editorial Laertes el 2021.

6. MOT FINAL

L'extensió social de la norma lingüística als mitjans de comunicació és una acció planificada que s'emmarca en la tercera fase del procés d'estandardització, atès que aquests agents difonen a la societat el coneixement de la llengua codificada, sigui per mitjà de l'exposició de la norma en seccions específiques, sigui per mitjà de la seva aplicació en l'idioma vehicular. Els treballs que desenvolupen la línia de recerca sobre l'extensió social de la normativa en aquest sector han posat de manifest diversos fets: (1) que, des de la promulgació del corpus normatiu fundacional (1913-1932), s'ha instaurat un tipus d'espai dels mitjans de comunicació de massa que té com a finalitat fer arribar coneixements lingüístics a la població amb formats diversos; (2) que aquesta acció és present en la història contemporània d'aquest idioma d'una manera sostinguda i amb independència del signe de la política lingüística coetània a l'època de difusió; (3) que aquest fenomen formatiu s'estén per tots els territoris de parla catalana, i (4) que, si bé la majoria de les seccions que divulguen coneixements lingüístics a la premsa, la ràdio i la televisió es concentra a exposar la norma fixada per l'acadèmia, es poden detectar matisos diversos en els propòsits d'aquesta acció. Així, les seccions poden anar orientades a: (4.1) difondre socialment les solucions normatives en períodes immediatament posteriors a l'aprovació o a la modificació del corpus normatiu; (4.2) estendre les regles lingüístiques en moments en què la normativa està consolidada, a fi de reforçar-ne el domini; (4.3) divulgar aspectes normatius amb explicacions més detallades que les que permet el llenguatge prescriptiu dels manuals normatius, i (4.4) fer evidents aspectes no resolts per la norma o plantejar discrepàncies respecte seu.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ARGENTER GIRALT, Joan Albert (2018): «Les “Converses Filològiques” de Pompeu Fabra a *La Publicitat*», dins CASALS, Daniel / MASSANELL, Mar / SEGARRA, Mila (ed.), p. 33-45.
- BADIA I PUJOL, Jordi (en premsa): «“Ras i curt” (*VilaWeb*). Ensenyar llengua en un país de llenguaferits», dins CASALS, Daniel / MASSANELL, Mar (ed.).
- BASTARDAS, Albert (1988): «La normalització lingüística: l'extensió de l'ús», dins BASTARDAS, Albert / SOLER, Albert: *Sociolingüística i llengua catalana*. Barcelona: Empúries (Biblioteca Universal, 37), p. 187-210.
- BASTARDAS, Albert (1996): *Ecologia de les llengües*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- CALAFAT VILA, Rosa / CASALS I MARTORELL, Daniel (2020): «Col·laboracions de Francesc de B. Moll a *El Correo Catalán* (1962-1965)», dins CASALS, Daniel / MASSANELL, Mar (ed.), p. 29-52.
- CAMPS GIRALT, Oriol (2020): «“Parlem del català” (1990-1997), a Catalunya Ràdio». CASALS, Daniel / MASSANELL, Mar (ed.), p. 123-134.
- CASALS I MARTORELL, Daniel (2008): «La difusió de la codificació fabriana als mitjans de

- comunicació durant el tardofranquisme. Publicació del curs *Lecciones de catalán para todos* (1969-1975) al diari *El Correo Catalán*», dins MONTSERAT, Anna / CUBELLS, Olga (ed.): *Entorn i vigència de l'obra de Fabra*. Valls: Cossetània, p. 27-37.
- CASALS I MARTORELL, Daniel (2017): «Ensuring the quality of language standardization: The training of advertising announcers in Catalan», *Catalan Journal of Communication & Cultural Studies*, vol. 9, núm. 1, p. 145-161.
- CASALS I MARTORELL, Daniel (2018): «Tradició en l'extensió social de la llengua des dels mèdia», dins CASALS, Daniel / MASSANELL, Mar / SEGARRA, Mila (ed.), p. 27-32.
- CASALS I MARTORELL, Daniel (2019a): «L'extensió social del català normatiu a la premsa durant la Transició. La secció «Clar i català» (1982-1983), de Joan Fortuny i Escoda, per a la *Hoja del Lunes*», *Estudis Romànics*, 41, p. 147-175.
- CASALS I MARTORELL, Daniel (2019b): «El “Full de la Cultura” (1982-1983), de la *Hoja del Lunes de Barcelona*, i els continguts sobre la llengua catalana», *Trípodos*, 44, p. 169-186.
- CASALS I MARTORELL, Daniel (2020a): «Els coneixements lingüístics a la premsa en català de la Transició. La columna «El llenguatge» (1976-1985), d'Albert Jané, al diari *Avui*», dins CASALS, Daniel / MASSANELL, Mar (ed.), p. 89-112.
- CASALS I MARTORELL, Daniel (2020b): «La llengua catalana com a contingut de la premsa a l'exili», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 31, p. 371-390.
- CASALS I MARTORELL, Daniel (2021a): «La difusió de coneixements lingüístics a la ràdio durant el franquisme: el programa *Dreceres de la nostra llengua*, de Ràdio Girona (1973-1975)», *Zeitschrift für Katalanistik*, 34, p. 367-395.
- CASALS I MARTORELL, Daniel (2021b): «L'acció conjunta de la premsa i de la radiodifusió en l'ensenyament del català al final del franquisme: “Lliçons de català” (1975), d'*El Noticiero Universal* i Radio Peninsular de Barcelona», *Anuari de Filologia. Estudis de Lingüística*, 21, p. 71-90.
- CASALS I MARTORELL, Daniel (en premsa): «*Català de primera mà* (1982-1983), de Televisión Española a Catalunya. La transmissió de la normativa lingüística als mitjans audiovisuals», dins CASALS, Daniel / MASSANELL, Mar (ed.).
- CASALS I MARTORELL, Daniel / FAURA I PUJOL, Neus (2015): «Contribució de Josep Ibàñez i Senserrich a la difusió i a la reivindicació del català durant el Franquisme a la premsa: la primera etapa (1966-1967) de la secció “Aclariments lingüístics” de *Tele/estel*», *Estudis Romànics*, 37, p. 85-113.
- CASALS I MARTORELL, Daniel / FAURA I PUJOL, Neus (2018): «L'aplicació de les *Normes ortogràfiques* fabrianes a *La Publicitat*», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 29, p. 109-130.
- CASALS I MARTORELL, Daniel / MASSANELL I MESSALLES, Mar (2018): «L'ensenyament del català a la ràdio durant el tardofranquisme: “Cursos de catalán” (1969) de Ràdio Barcelona», *Caplletra*, 64, p. 15-41.
- CASALS I MARTORELL, Daniel / MASSANELL I MESSALLES, Mar (2019): «Las columnas periodísticas que tratan del lenguaje en una situación de lenguas en contacto: el caso de Cataluña», dins POCH, Dolors (ed.): *El español de Cataluña en los medios de comunicación*. Madrid / Frankfurt: Iberoamericana Vervuert, p. 57-76 (Lingüística Iberoamericana, 78).

- CASALS I MARTORELL, Daniel / MASSANELL I MESSALLES, Mar (ed.) (2020): *La premsa, la ràdio i la televisió com a agents difusors de coneixements lingüístics*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Biblioteca Milà i Fontanals, 67).
- CASALS I MARTORELL, Daniel / MASSANELL I MESSALLES, Mar (ed.) (en premsa): *Els mitjans escrits i audiovisuals com a formadors lingüístics*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Biblioteca Milà i Fontanals).
- CASALS, Daniel / MASSANELL, Mar / SEGARRA, Mila (ed.) (2018): *L'extensió social de la normativa als mitjans de comunicació*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Biblioteca Milà i Fontanals, 64).
- CASANOVA, Emili (2018): «L'espai "Qüestions de llengua" del programa radiofònic *De Dalt a Baix* (1974-1985)», dins CASALS, Daniel / MASSANELL, Mar / SEGARRA, Mila (ed.), p. 99-137.
- CASANOVA, Emili (2020): «"Els xiquets i la llengua": primer curs de valencià en els mitjans de comunicació (*Las Provincias*: febrer - juny 1975; novembre 1975 - maig 1976)», dins CASALS, Daniel / MASSANELL, Mar (ed.), p. 73-88.
- CLIMENT, Josep Daniel (en premsa): «L'ensenyament del valencià en la premsa durant la Segona República (1931-1936)», dins CASALS, Daniel / MASSANELL, Mar (ed.).
- DEUMERT, Ana / VANDENBUSSCHE, Wim (2003): «Research directions in the study of Language standardization», dins *Germanic Standardizations. Past to Present*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, p. 455-469.
- ELIASSON, Stig (2013): «Language ecology in the work of Einar Haugen», dins VANDENBUSSCHE, Wim / JAHR, Ernst Håkon / TRUDGILL, Peter (ed.): *Language Ecology of the 21st Century: Linguistic Conflicts in their Social Environment*. Oslo: Novus, p. 15-63.
- FABRA, Pompeu (2010): *Obres completes 7. Converses filològiques*. MIR, Jordi / SOLÀ, Joan (dir.). Barcelona / València / Palma: Proa / Edicions 62 / Edicions 3i4 / Moll.
- GOMÀ, Enric (2020): «Català a l'atac, divulgar la llengua», dins CASALS, Daniel / MASSANELL, Mar (ed.), p. 135-150.
- GUEVARA CLARAMUNT, Marc (2021): «Català a Twitter, l'àgora de la llengua», *Anuari de Filologia. Estudis de Lingüística*, 11, p. 125-140.
- GUEVARA CLARAMUNT, Marc (en premsa): «El pes de la norma en la societat i el mandat de l'ortografia: *El gran dictat*», dins CASALS, Daniel / MASSANELL, Mar (ed.).
- HAUGEN, Einar (1972): «The ecology of language», dins DIL, Anwar S. (ed.): *The ecology of language. Essays by Einar Haugen*. Stanford / California: Stanford University, p. 325-339.
- HAUGEN, Einar (1983): «The implementation of Corpus Planning: theory and practice», dins COBARRUBIAS, Juan / FISHMAN, Joshua A. (ed.): *Progress in Language Planning: International Perspectives*. Berlin: Mouton, p. 269-289.
- HAUGEN, Einar (1987): *Blessings of Babel. Bilingualism and Language Planning*. Berlin / New York / Amsterdam: Mouton de Gruyter.
- JORDANA I CARRERES, Georgina (2021): *Cèsar August Jordana (1893-1958). Vida i obra lingüística*. Barcelona: Laertes.
- LAMUELA, Xavier (1994): *Estandardització i establiment de llengües*. Barcelona: Edicions 62.

- MAS CASTELLS, Josep Àngel (en premsa): «La columna “Pren la paraula”, de Josep Lacreu, al diari *Levante-EMV*: arguments per a un model de llengua en un marc d'usos inconsistents», dins CASALS, Daniel / MASSANELL, Mar (ed.).
- MAS MONTROIG, Agustí (en premsa): «*Estira la llengua* (2012-2016): Despertant la militància lingüística des de la ràdio pública d'Andorra», dins CASALS, Daniel / MASSANELL, Mar (ed.).
- MASSANELL I MESSALLES, Mar (2020): «La represa de la divulgació de la prescripció lingüística durant el franquisme: la “Secció filològica” (1956-1960) de Mateu Pigui llem al butlletí *Jovenívola* de l'Orfeó Català», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 31, p. 321-350.
- MASSANELL I MESSALLES, Mar (2021): «*El llenguado* (2020), de TV3. I això com es menja?», *Anuari de Filologia. Estudis de Lingüística*, 11, p. 159-184.
- MASSANELL I MESSALLES, Mar (2022): «J. P. Cerdà i el butlletí *Sant Joan i barres* (1961-1988) del Grup Rossellonès d'Estudis Catalans (GREC)», dins JULIÀ, Jordi (ed.): *La brasa d'una llengua. Estudis sobre l'obra literària de Jordi Pere Cerdà*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 267-294.
- MELCION, Joan (en premsa): «*Digui, digui...*, primer curs multimèdia d'aprenentatge de català per a no-catalanoparlants», dins CASALS, Daniel / MASSANELL, Mar (ed.).
- PILLIÈRE, Linda / LEWIS, Diana (2018): «Revisiting standardisation and variation», *E-rea. Revue électronique d'études sur le monde anglophone*, 15.2 (2018), <<http://journals.openedition.org/erea/6391>; DOI: <https://doi.org/10.4000/erea.6391>>. [Consulta: 13-12-2020.]
- ROMERO FORTEZA, Francesca (en premsa): «*Tenim paraula*: les píndoles educatives d'InfoTV», dins CASALS, Daniel / MASSANELL, Mar (ed.).
- SERRA, Miquel (en premsa): «El català als mitjans de comunicació de l'Alguer». Entrevista d'Agustí Mas a Miquel Serra, dins CASALS, Daniel / MASSANELL, Mar (ed.).
- SOLÀ, Joan (1977): *Del català incorrecte al català correcte. Història dels criteris de correcció lingüística*. Barcelona: Edicions 62.